

siden stod færdigt og hævede sine høje, røde Mure op over de lave Omgivelser, virkede den ejendommelige Bygning usædvanligt i Gadebilledet. Ikke alene var Husets Højde noget hidtil uset i Skomagergades nordlige Husrække, men hele Byggemaaden og Udsmykningerne i imiteret Granit, som for første Gang anvendtes her i Byen, gav Mand og Mand imellem Anledning til Samtalestof. Maaske var det mest af alt paa Baggrund af, hvad der tidligere havde ligget paa samme Sted; thi netop her i Skomagergade Nr. 12, hvor nu Byens andet Apothek var rejst, vægtigt og dominerende, som et Udtryk for Byens tiltagende Vækst, der havde man tidligere kunnet se et af Gadens ældste Huse. Som alle de andre var det af overkalket Bindingsværk med Port paa Midten, men dets Særpræg var to spidsgavlede Kviste, opbygget ud mod Gaden. Taget var paa en ejendommelig Maade brudt paa Midten, den ene Halvdel af Huset saaledes højere end den anden, hvilket kunde lade formode, at der oprindelig havde været to Huse, som nu var samlede under eet.

I denne Ejendom havde en ældgammel Virksomhed hvilet i sig selv i mere end et hundrede Aar i een Families Eje. Her sad Byens eneste Feldbereder og Limfabrikant Niels Peter Kruse, som fjerde Generation i Haandvær-

Feldberederen i Skomagergade.

**Af Familien Kruses Historie
gennem hundrede Aar.**

Af Fanny Fang.

Da Svaneapotheket i Skomagergade netop i Aar for tredive Aar

ket. I 1898 solgte han Ejendommen til Apotheker N. V. B. Petersen, der kom fra Hesselager paa Fyen. Han lod den gamle Bygning nedrive og Svaneapotheket, efter Tegning af Arkitekt Martin Borch, opføre.

— — —
I 1765 fødtes i Roskilde et Drengebarn, Niels Pedersen, som Søn af Feldbereder Peder Olsen og Hustru, Karen Nielsdatter. Da Drenge-
gen var vokset til, kom han i Lære i samme Haandværk som Faderens, men ikke hjemme. Han blev antaget som Læredreng hos „Anne Florentine, salig Christopher Kruuses, Borger og Feldbereder, Enke udi Køge By“, og blev der i fire Aar. Senere arbejdede han forskellige Steder i Norge og kom saa hjem til Roskilde og nedsatte sig i Skomagergade. Efter den Tid bar han og Familien Tilnavnet Kruse. I Roskilde blev han gift med Marie Dorthea Thomasdatter Bruun.

Deres to første Børn døde paa samme Tid, 5½ og 3 Aar gamle, og blev begravet paa samme Dag. Derefter fik de fire Sønner, hvoraf de tre naaede den voksne Alder. Den ældste blev døbt med salig Christoffer Kruses Navn og blev sin Faders Eftermand. Den anden Søn, Niels Peter Kruse, blev Sadelmager i Roskilde og den tredie, Jørgen Herman Kruse, født 1817, blev Student fra Latinskolen og cand. theol. fem Aar efter, 1840. Til 1854 var Herman Kruse Ad-

junkt ved Roskilde Latinskole, blev derefter Præst i Søllested paa Lolland, hvor hans gamle Fader besøgte ham, over 90 Aar gammel. Niels Pedersen Kruse blev 96¾ Aar gammel og døde 1861. Fra 1868 var Herman Kruse Præst i Vindinge-Reerslev Sogne ved Hedehusene. Han døde 1905. En Søn af ham havde i mange Aar en Gaard i Aagerup, senere i Slagslunde. Gennem Præstens Efterkommere føres Krusenavnet videre op i vor Tid.

Niels Pedersen Kruse sad altsaa i Ejendommen, Skomagergade 12, og var Feldbereder eller Hvidgarver. Garveriet var i et Baghus, og af de to Sidelænger benyttedes den ene sammen med Forhuset til Beboelse for Familien og til Udleje, den anden til Stald for 3 Køer og 2 Heste. Jordhavde man ikke, mender var alligevel i høj Grad Brug for Hestene. Thi det Skind, der i ældre Tid beredtes mest af, var det fine, hvide Vadskeskind, som Mændene, særlig paa Landet, brugte til Veste, Kofter og Benklæder. Det var Faareskind og Lammeskind, hvoraf Ulden var fjernet. Skindene blev lavet til i Skomagergade, men hvert Aar kørte Kruse og senere med ham Sønnen Christopher til „De Vintre Møller“, hver de laa i seks Uger for at stamppe de hvide Vadskeskind, fordi Vandet derude var særlig godt dertil.

Christopher lærte hos sin Fader, som purrede ham ud Kl. 4 om Sommeren og Kl. 5 om Vinteren. 19 Aar gammel, 1825, gjorde han Svendestykke med ti Stykker Kalveskind. 1827 fik han sammen med Feldberederprofessionen Bevilling til at drive „Peltsmagerprofession“, „forsaauidt Peltsværk, lodne Peltse og deslige angaar,“ og 8 Aar efter aflagde han sin Mesterprøve og fik Borgerskab 1835. Prøven bestod af en Pels af tilberedt Faareskind, et tilberedt Dyreskind og fem Kalveskind.

I 1839 giftede han sig med Christiane Birgitte Roersleff, Datter af Skolelærer Roersleff og Hustru, f. Styrck. Skolelæreren døde 1819 og ligger begravet paa Graabrødre Kirkegaard. Hans Kone døde i Duebrødre Hospital i Roskilde 1855. Om Christiane Roersleff i hendes Ungpigetid har man endnu Vidnesbyrd. Skønt hendes Fader var Skolelærer, var hun dog ude at tjene. Hun har Anbefalinger fra Sognepræsten i Himmelev, Edvard August Haar, fra Bogtrykker Jens Hostrup Schultz i København, og fra Madame Augusta Cathrine Herforth, i hvis Familie hun var i 13 Aar. Hun berømmes for „sin Duelighed i sit Fag og sin sjældne Kærlighed til Orden“. Intet Under at hun derefter kunde gøre Fyldest som Gemakspige hos Dronning Caroline Amalie. Da hun forlod Pladsen for at gifte sig med Chri-

stoffer Kruse, forærede Dronningen hende nogle meget smukke Topasmykker, som endnu opbevares i Familien, samt et Halsbaand med Guldlaas, flettet af Dronningens Haar. Særlig en Fingerring, foruden Brosche og Ørenringe, er et meget fint Guldsmedearbejde.

Christoffer Kruse var godt tjent med at faa en saa dygtig Kone, thi foruden det dengang sædvanlige Husarbejde med alt hjemmegjort indtil Lysestøbning, sad *Christiane*, i Begyndelsen med sin Svigermøder, og syede forskellige Klædningsstykker af det hvide Vadskeskind. — Gamle Christopher Kruse gik endnu til sin Død 1884 med Underbenklæder af fint Vadskeskind. — De syede desforuden Faareskindspelse og Fodposer, begge Dele med den laadne Uldside vendt indad og uden Yderstof paa den udvendige Side. Saadan brugtes Skindet dengang. Blandt alle de Landevejsfarende var der stor Brug for disse „Skyttegravspelse“, der syedes i alle mulige Størrelser og Længder. Da Svigermøderen var død af Brystsygge, 54 Aar gammel, syede *Christiane* sammen med sin Broderdatter, Jømfrau Roersleff. Hun var Datter af Sadelmager Roersleff, der boede i Ejendommen ved Siden af, Nr. 10, senere Byraadsmedlem, Skomager Dreyers Ejendom. Efter Sigende skulde Roersleff være den første, der fik Hjørnelejligheden i Borger-

stiftelsen i Støden. Alle de forskellige Beklædningsgenstande forarbejdedes særlig om Vinteren ved en Tællepraas, og naar Foraaret kom, kørte Niels Pedersen og hans Søn Christoffer rundt til Markederne og solgte de færdige Varer.

Brugen af det hvide Vadske-skind til Paaklædning tabte sig efterhaanden og i Christoffer Kruses Tid gik Beredningen over til kun at omfatte de almindelige Skind og Faareskind med Ulden paa. En Feldbereders Arbejde var det jo ellers at berede Vildtskind, men dette indskrænkede sig for Roskilde-Feldberederens Vedkommende til de mere almindelige Sorter, som Ræve, Katte, Kanin og Hundeskind. De finere Pelssorter beredtes slet ikke. Men det, der beredtes, blev gjort godt, det mente man da, ganske i Modsætning til de Metoder, der nu anvendes.

Naar man nu om Dage ser de store Fabriksbygninger med Maskiner og Hjælpemidler af alle Slags, saa er det nærmest beundringsværdigt, at man tidligere har formaaet at fremstille virkelig godt Haandværk med saa beskedne Midler og paa saa knap Plads, som man havde. Inde i Gaarden i Skomagergade Nr. 12 har der ikke været store Rum hverken til Kar, Kedler til Kogevand eller lignende. Vandet, som man skulde bruge i store Mængder, maatte altsammen trækkes op af en Brønd og bæres

ind. Det følte derfor som en stor Lettelse, da man fik Post i Gaarden og kunde pumpe Vandet op i en Trærende, hvorigennem det lededes ind i Kedler og Kar. Afløb fik Vandet igen gennem en Rende-sten midt i Porten ud til Gaden.

En lille kort Beskrivelse af Beredning af Skind i gammel Tid viser bedst, hvilket stort Enkeltmandsarbejde det fordrede. De raa Skind blev først „skavede“, d. v. s. de blev lagt paa en Bom og blev skrabet med Knive. Saa blev de vadskede med varmt Vand og Soda, vadsket efter i rent Vand og skyllet, til de var hvide. Det næste var, at man bredte Skindene ud paa et Bord, og hvert enkelt behandlede nu for sig paa en meget primitiv Maade med en Allunopløsning. Man kunde ogsaa garve med Salt, men saa gik der nemt Møl i Skindene, mente man, men garvede man med Allun, skete det aldrig. — En stor, ulden Klud, en gammel Uldtrøje eller lignende, blev dyppet i Opløsningen og lagt midt paa Skindsiden. Skindet foldedes sammen, og to Mand æltede saa saalænge paa det, til Opløsningen var tilstrækkelig indarbejdet. Saa foldede man det sammen og lod det ligge i 3—4 Dage, hvorpaa Behandlingen gentoges. Derpaa blev Skindene hængt op for at løbe af. Naar de var tørre, blev de klemt fast i en Bom og skrubbet med et krumt Jern, der

hvilede som en Krykke i Beredrens Armhule. Det kaldte man, at de blev „skaved“ af. Uldsiden blev endelig rensed med grove og derefter med finere Karter.

Ved Renskæringen af Skindene fremkom der nogle Uldbitter, som i de senere Aar solgtes til Randers Klædefabrik.

Endnu en Virksomhed udfoldede sig i Skomagergade. Det var Kogning af Lim. Dertil benytted Hudeaffald fra Garverierne. Det kogtes sammen med Kalveben, efter at det først havde ligget i Kalkvand et helt Aar i store Træbeholdere. Naar det var taget op af Kalken, blev det vadsket rent i mange Hold Vand, derpaa behandlet med Svovlsyre en halv Dag og atter skyllet af. Saa kom Udkogningen. I en stor Kedel med Rist og Halm i Bunden blev Limlæderet udkogt fra Kl. 5½ Morgen til Middag. Saa tappedes det op i Kar, hvor det stod og klarede, d. v. s. Vædsken blev overstrøet med Sand, som saa, ved at falde til Bunds, trak Urenhederne med sig. Naar det havde staaet saaledes i tre til fire Timer, blev det tappet ud i Træ- senere i Zinkbakker, og i Christoffer Kruses Tid kørte gamle Anders Brøndgraver saa Limen hen paa Tørrepladsen, et Hjørne af gamle Fruekirkegaard. Naar Limen var stivnet noget, blev den „skaa-ret op“ med en Lineal efter Mærker i Bakkernes Kant. Man løsede

Limen langs Siderne, tog med Hænderne ind under de bløde Klumper og løftede dem op i en Harpe af udspændt Messingtraade. Over disse Traade deltes Klumperne i de kendte tynde Plader. Limen bredtes derefter ud paa Sejlgarnsnet med Knuder paa, og der skulde et godt Haandelag til at brede den bløde Lim ud. Den laa ude i Luften, til den var tør. Kun fra April-Maj til sidst i Juli lod det sig gøre at tørre ude, og saa senere i September-Oktober. I den varmeste Tid, og naar der var Torden i Luften, løb Limen ud. Bedst tørrede den i Sol-skin og Blæst.

— — —

Christoffer Kruse og Christiane Roersleff fik to Døtre, der døde, og en Søn, *Niels Peter Kruse*, født 1845. Han blev den sidste og eneste Hvidgarver og Limfabrikant i Roskilde. I 1872 købte han et Vænge ved Højbrønd af Gartner Christiansen, byggede et Hus og indrettede et Limkogeri dernede. Den store Mængde Vand, han skulde bruge, fik han fra Højbrøndskilden, hvorfra han havde Ret til at benytte Vandet. Skindene blev ogsaa behandlet dernede, men de blev dog alle kørt hjem til Skomagergade for efter gammel Skik at tørres i Vindtrækket i Porten. Indtil Ejendommen solgtes 1898, var det et almindeligt Syn at se Kruses Port fuld af Skind, ophængt

ved Bagbenene og slaaet paa med Søm paa Rækker.

I Niels Peter Kruses Tid forandrede Feldberederiet sig meget. Han beredte kun en 5—600 Skind om Aaret, mest til Fodposer. Limen solgte han særlig til Dessaus Væverier, til Forgyldere og Farvehandlere i København og som Snedkerlim. Men Limfabrikationen fik en stor Konkurrent i Tyskland. Skønt Raamaterialet købtes her i Landet, kunde Tyskerne dog, toldfrit, indføre den færdige Lim og sælge den billigere her. Da Kruse ophørte med sin Virksomhed 1917, havde han kun Limkogeriet tilbage. Det blev solgt, men Fabrikationen holdt snart op. Baade Limkogeriet og Hvidgarvning hører nu hjemme i større Virksomheder.

Niels Peter Kruse havde tidligere købt „Grønnehave“, Hjørnet af Bondetinget og Karen Olsdatterstræde, efter Vejinspektør Manniche, en dejlig stor Havegrund hegnet af et smukt Stengærde. Der byggede han Ejendommen, Karen Olsdatterstræde Nr. 12, hvor han boede. Han solgte den 1917 til fhv. Hotelejer Rasmus Hansen, Roskilde. De gamle Huse, der egentlig hørte til Ejendommen, ligger endnu inde bagved i Gaarden, de har engang ligget usædvanligt hyggeligt.

Christoffer Kruse døde 1884, og Niels Peter Kruse døde 1924 som den sidste Kruse paa Mandssiden i

Roskilde. Hans Enke, Jacobine Kruse, en Datter af Hattemager Jacobsen i Roskilde, overlever ham og bor nu i Skovbogade, hvor Kruse havde købt Ejendommen Nr. 31. Det er Fru Kruse, hvem disse Oplysninger i Hovedsagen skyldes. Hun har fra sit Giftermaal 1877 boet i den gamle Ejendom i Skomagergade Nr. 12 og har selv, ligesom de forrige Generationers Kvinder, delvis været med i det Arbejde, der udførtes der. Kruses Ægteskab var barnløst, men en Adoptiv søn, Christian Peter Kruse, lever og opholder sig i Kina. Ved ham føres Navnet ogsaa videre.

— — —

Tiden var løbet fra Feldberederen og hans Haandværk. Byens Gader maatte ikke mere rumme ildelugtende Virksomheder, de flyttedes udenfor Byen eller nedlagdes, og der, hvor før Huder, Skind og Limlæder var blevet behandlet paa den lille Gaardsplads, og hvor en Familie havde arbejdet og virket i mere end et Aarhundrede, der kom nu en monumental Bygning til at ligge. Omtrent samtidig blev der i „Roskilde Tidende“ skrevet om Svaneapoteket, at „det er en overordentlig smuk og stilfuld Bygning, der imidlertid ikke kommer til sin Ret, trykket som den er af Omgivelserne“. „Trykket“ er et mærkeligt Udtryk, med mindre der dermed er ment, at Om-

givelserne var den nye Bygning uværdige. Ved de store Ombygninger, der i Aar foretages i Skomagergade, ændres imidlertid Svaneapothekets Særstilling ved Siden af de andre Huse. Den statelige Nabo, Købmand Aage Müllers Ejendom, der nu rejses, vil ikke alene blive den værdig, men ogsaa gøre den Rangen stridig, i hvert Fald i Højden. Naar den bliver færdig, vil den havde stukket sin Næse endnu et Stykke højere i Sky end Svaneapotheket, og kun Husrækkens tilbageblevne „Dværge“ vil minde om, hvordan Gadens Huse engang saa ud over det hele. Men om Livet, der levedes i dem, og om de Mennesker, der boede der, er der endnu kun en kort Tid Minder tilbage i den mundtlige Tradition. Den dør ud med de ældste.
